

DINGTUNA KYRKA

Dingtuna kyrkby 1:14, Dingtuna socken, Västerås kommun, Västmanlands län

BESKRIVNING

Kyrkomiljön

Dingtunaslätten är en av Västmanlands tidigast befolkade och odlade bygder, med sina övervägande bördiga lerjordar. Socknen är fornlämningsrik, bland annat finns stensättningar, gravfält och några fornborgar. Karakteristiskt för landskapet är det breda öppna stråket från Lövsta och Näsby i söder förbi Dingtuna kyrkby och Råby vidare norrut mot Vångsta. De större gårdarna ligger oftast fritt i det öppna odlingslandskapet, bebyggelsen i övrigt finns i anslutning till små, ibland parkliknande skogsdungar. I socknens södra del finns några bevarade bymiljöer av stort kulturhistoriskt värde. Sedan SWB-banan öppnades för trafik år 1876 utvecklades Dingtuna stationssamhälle med andelsmejeri, handel och kvarn. Den sistnämnda lever kvar, i en ort som annars alltmer blivit sovstad till Västerås.

Kyrkan ligger väl exponerad, omgiven av slättbygd. I den historiska kyrkomiljön ingår två kyrkstallar från omkring 1900 på planen norr om kyrkan. Söder om kyrkogården finns fyra kloockarstuga från 1700-talet och en nuvarande prästgård/församlingshem från 1948. Längre söderut ligger den äldre prästgården från 1700-talet - senare arrendegård - numera genom en väg avskuren från övriga kyrkomiljön.

Angränsande i väster finns kyrkskolan med ett två våningar högt skolhus från 1893, samt modernare byggnader eftersom skolverksamheten förblivit på samma plats till våra dagar.

Kyrkoanläggningen

Kyrkogården omger kyrkan på alla sidor, med störst utbredning åt öster och söder. Vid utvidgning 1794-95 tillkom nuvarande kyrkogårdsmur, lagd av Morakarlar. Södra sidan har i historisk tid varit socknens viktigaste samlingspunkt, en klassisk kyrkbacke som även användes som militär uppställningsplats.

Dingtuna kyrka år 1924: då fanns fyra kyrkstallar norr om kyrkan, idag återstår två - Digital kopia av äldre foto i Västmanlands läns museums arkiv

Digitalfoto Svensk Klimatstyrning AB

Kyrkan omfattar ett enskeppigt långhus av ansevärd mått, sakristia utbyggd i nordost, samt ett västtorn. Murverken består till större delen av natursten, krönen och tornets övre tredjedel av tegel. Sockeln är oputsad, på vissa ställen med underliggande grundmur synlig. Fasaderna har sedan 1956 en spritputs av styvt KC-bruk och är avfärgade med vit kalkcementfärg. De stickbågiga fönsteröppningarna fick 1898 sina nuvarande fönster med blyinfattade rutor av frostat, gulskimrande ”katedralglas”. Fönstersnickerierna har 1800-

Digitalfoto Svensk Klimatstyrning AB

talssmide och är målade i grågul nyans. I väster finns en slätputsad portal med pilastrar, järnklädda portar och rundbågigt överljusfönster. Södra portalen har en ekport från 1651. Västtornet har gesims utformad som konsolfrys och kröns med en åttasidig plåtklädd lanternin på murad bas. Långhustaket är brutet och kopparklätt. I hörnen finns strävpelare krönta med runda kupoler.

Kyrkorummets medeltida ursprung manifesteras av dess två väldiga travéer täckta med stjärnvalv. I det östra finns bevarade Albertus Pictormålningar uppstrukna 1475 eller de närmast följande åren. Altarprydnaden tillkom 1750 och predikstolen förfärdigades av en dalkarl 1788. Annars domineras interiören av den stora omgestaltning i nybarockstil som 1898 genomfördes efter arkitekt Erik Hahrs

Digitalfoto Svensk Klimatstyrning AB

anvisningar. Då tillkom den öppna bänkinredningen, orgelfasad och läktarbarriär, dörrar och övriga inredningsnickerier. Samtida är även altarets nuvarande komposition, korfönstret med glasmålning, samt dekorationsmålningarna på västra valvets ribbor. Fönstren fick 1956 sina inre bågar med planglas. Inslag som tillkommit senare är i huvudsak från en förnyelse 1968, då stabiliserande dragstag insattes i västra valvet och lackade furugolv lades i bänkkvarter och gångar. Väggarna miste sin tidigare kvadermålning för att istället kalkavfärgas i dagens mer neutrala, enhetligt gulvita nyans. Snickeriernas färgsättning ändrades från brun till mörkröd.

På bilden till vänster ses bänkar och inredningsnickerier i anslutning till läktaren, tillverkade 1898 efter ritningar av Erik Hahr. Till höger är en närbild av altarprydnaden från 1750 och i dess bakgrund bevarad kvadermålning och målade växtornament från 1898 - Digitalfotografier Svensk Klimatstyrning AB

Sakristian från 1741 bär framförallt prägel av 1968 års förnyelse, då mellanväggar avlägsnades så att rummets ursprungliga två kryssvalv åter kom helt i dagen. Ny skåpinredning tillkom, golven belades med hyvlade kalkstensplaner och ny öppen källartrappa byggdes ned till utökat källarplan.

Kyrkans medeltida altarskåp är sedan 1968 uppställt i sakristian - Digitalfoto Svensk Klimatstyrning AB

Kort historik

Av stiftets kyrkplatser räknas Dingtuna till en av dem med längst historisk kontinuitet. Vid den dåvarande tingsplatsen uppfördes troligen på 1000-talet den första kyrkan i trä, på 1100-talet ersatt med en liten stenkyrka med absid för koret, samt sakristia tillbyggd 1250-1300. Murverk efter första stenkyrkan finns under koret i dagens avsevärt större salkyrka, uppförd omkring 1300. Långhusets yttermurar fick redan då sitt nuvarande omfång. Mot söder fanns vapenhus och mot norr en tunnvalvd sakristia, smalare än dagens. Denna hade behållits från den tidigare kyrkobyggnaden. Kyrkan hade spånklätt sadeltak och högt sittande fönster. Över kyrkorummet var ett tunnvalv i trä. Det ursprungliga altaret var antagligen fristående.

Under 1400-talets senare del blev två vida stjärnvalv, ”sturevalv”, slagna över kyrkorummet. För valvens bäring murades sex yttre strävpelare, en i varje hörn krönte med småtorn samt två på södra långväggen utan torn. Sannolikt 1475-80 dekorerades valven med målningar av den kände Albertus Pictor. På 1560- och 70-talen påbyggdes ett västtorn med tegelblinderingar och en hög spånklädd spets. Kung Johan III donerade medel till bygget.

I mitten av 1700-talet hade tornet på Dingtuna kyrka en spånklädd spetsig spira – Teckning Olof Grau

På 1640-talet genomfördes en större förnyelse, inledd med att tidigare fristående altare 1646 ersattes av ett som murades intill korets östra vägg.¹ 1649 blev murverken lagade och tegelgolven omlagda. Valven ströks med en färg ”av krita och gråverk” så att Albertus Pictors målningar kom att döljas. 1665 och 1684 måste kyrkans murverk stabiliseras med järn. Kyrkorummets västra valv genomgick omfattande reparation 1735, efter att ha störtat in. Även sakristians murverk rämnade, men då denna ansågs för liten revs den 1741 och ersattes med nuvarande, mer än dubbelt så stora. År 1786 upphöggs kyrkans fönsteröppningar till sin alltjämt befintliga storlek.

Efter ett blixtnedslag år 1808 brandskadades tornet, dess spets försvagades och måste avkortas. Vid ombyggnad 1842, ledd av byggmästare C R Palmér som även gjorde ritningar, revs återstoden av tornspetsen, liksom kyrkans vapenhus mot söder. Istället tillkom vapenhus i tornets bottenvåning och nuvarande västport togs därför upp. Tornet byggdes på med tegel och fick en åttasidig övre mur, mindre till omfånget, som bas för en likaså åttasidig, glasad och plåtklädd lanternin. Långhusets ytterväggar påmurades 1,20 m för att minska belastningen på valven. Det branta, spånklädda sadeltaket revs och istället byggdes ett brutet tak, täckt med svart järnplåt. Strävpelarna i hörnen fick plåthuvar som efterliknade tornets.

Nästa stora omgestaltning skedde 1898 efter ritningar av från trakten bördige arkitekten Erik Hahr. Då framskrapades och restaurerades det östra valvets målningar av Albertus Pictor. Eftersom västra valvet genom senare förstärkningsarbeten saknade medeltida måleri utfördes där nya målningar i en pastischartad stil. Kyrkorummets väggar linjerades med en målad kvaderstensindelning. Bänkinredning, orgelläktare och orgelfasad blev helt nya, och arkitekten knöt an till traditionen från senbarocken. I bänkkvarteren lades furugolv, medan kor och mittgångar fick golv av slipad kalksten. Kyrkorummets kaminer ersattes med panncentral, byggd i källare under sakristian. Samtidigt med den inre förnyelsen skedde omfattande reovering av kyrkans fasader. I de befintliga fönsterkarmarna sattes nya bågar med blyinfattade rutor av frostat, gulskimrande glas.

Kyrkorummet blev 1898 gestaltat i enlighet med arkitekt Erik Hahrs intentioner. Det medeltida måleriet kompletterades med nytt i pastischartad stil och väggarna linjerades med kvaderstensindelning. Öppen bänkinredning byggdes. Idag är väggarnas kvadermålning borta. Digital kopia av äldre foto i Västmanlands läns museums arkiv

¹ Rester av altarets fundament, knappt 2 meter i fyrkant, dokumenterades vid ombyggnad 1968

Centralvärmeanläggningen från 1898 togs ur bruk 1953, då kyrkan istället blev eluppvärmd. Tre år senare skedde en stor yttre förnyelse, då nästan hela den befintliga fasadputsen bilades ned så att murverken blottades (och dokumenterades). Därefter putsades med ett styvt KC-bruk och avfärgning gjordes med cementfärg. Fönstren fick inre bågar med planglas.

Våren 1956 var kyrkans murverk blottlagda – digital kopia av foto i Dingtuna församlingsarkiv (fotograf Stig Johansson, Västerås)

Den senaste verkligt genomgripande upprustningen ägde rum 1968, efter handlingar upprättade av arkitekt Per Bohlin och ingenjör Erik Berggrund. På grund av höga fukthalter i kyrkorummet revs befintliga golv ut för att kunna schakta bort underliggande material, ersätta med grusfyllning och en ny bottenplatta av betong. För att stabilisera murverken göts även betong på valvens ovansidor och västra travéns valv bands ihop med dragstål. Valvens 1400-talsmålningar restaurerades. Av 1898 års målningar behölls bara valvribbornas dekorer och kvadermålningen i korfönstrets nischer. I övrigt blev väggar och västra valvet strukna med nuvarande, svagt gulaktiga kalkfärg. I långhusets bänkkvarter och mittgångar lades lackade brädgolv på nya ventilerade bjälklag. Korgolvet isolerades och belades med äldre, återanvända kalkstensplattor. Mellanväggar i sakristian revs, så att det ursprungliga, välvda rummet återställdes. Källaren under sakristian förstörades.

Vid yttre renovering 1975 utbyttes långhusets svartmålade järnplåttak mot koppar. Den senaste fasadrenoveringen skedde 1992 och i slutet av 1990-talet blev kyrkorummets klimat reglerat genom intermitterent uppvärmning.

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

Dingtuna har en av stiftets största landsortskyrkor; särskilt anmärkningsvärt är att långhuset hade sina nuvarande yttermått redan på 1300-talet. Exteriören präglas dock i första hand av ombyggnaden 1842, då tornet fick lanternin och västportal, långhuset byggdes på och täcktes med brutet plåtklätt yttertak. Byggnadens medeltida ursprung framgår bäst av kyrkorummets två väldiga travéer med stjärnvalv. I övrigt domineras interiören av en restaurering i nybarockstil, genomförd 1898 efter arkitekt Erik Hahrs handlingar. Kyrkogårdens omfång består sedan en utvidgning 1794-95, då alltså befintlig bogårdsmur byggdes av dalkarlar.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- Kyrkorummets två travéer hör till stiftets mest välbevarade medeltida byggnadsverk
- Inslagen från 1898 års restaurering präglar kyrkorummet, är viktiga att slå vakt om.
- Nybarockinteriören kan ytterligare accentueras genom att väggarna vid en kommande renovering återfår sin tidigare kvadermålning. Dess utseende kan med säkerhet fastställas utifrån det mindre avsnitt som finns bevarat i nischen runt korfönstret.
- Under kyrkgolvets bottenplatta av betong finns murverk efter en 1100-talskyrka, vilken föregick den nuvarande. Dessvärre blev dessa murverk aldrig regelrätt dokumenterade då de var frilagda 1968.
- Hörntornens kors och kulor har varit förgyllda.
- Med tanke på kyrkogårdsmurens relativt långa historiska kontinuitet är omfång och utseende viktiga att bevara.
- Gravvårdar av större kulturhistoriskt värde har klassats i läns museets inventering 1986

Källor och litteratur

Otryckta källor

Riksantikvarieämbetets antikvarisk-topografiska arkiv (ATA):

Ihrfors, Eric: *Westmannia sacra*, handskrift färdigställd 1899-1902, baserad på församlingsarkivens handlingar från äldsta tid fram till omkring 1900

Dingtuna församlingsarkiv (DF):

- Handlingar från arbeten under 1800-talet, 1919, 1937 och 1956
- Några anteckningar med avseende på Dingtuna kyrkas restaurering år 1968, rapport sammanställd i mars 1969 av Yngve Gillberg (Y G) finns även i läns museets arkiv

Landsarkivet i Uppsala (LAU): Sockenstämmoprotokoll från 1800-talets första hälft

Västerås kyrkliga samfällighets arkiv (VKS):

Anbud, fakturor och bygghandlingar från reparationer 1956, 1968 och senare

Västmanlands läns museums arkiv (VLM):

- Antikvarie Sven T Kjellbergs excerpter från kyrkans räkenskaper på 1600-talet, samt ett nedskrivet föredrag hållet 1924.
- Kulturhistorisk inventering/gravplatser, redovisad av Elisabeth Karlsson 1986
- Prästgårdsinventeringarna 1975 och 1993

Västerås stifts arkiv (VS):

- Västerås domkapitel E 4 a, 12b; 1801, 1824 och 1831 års inventariebeskrivningar. Brev 1825
- Västerås domkapitel E 4 b, 14; 1850 års prostvisitation

Litteratur

Ahlberg, Hakon och Björklund, Staffan: *Västmanlands kyrkor i ord och bild* - Förlag: Staffan Björklund 2000

Boëthius, Gerda: *De tegelornrade gråstenskyrkorna i norra Svealand*. Uppsala 1921

Drakenberg, Sven: *De medeltida målningarna i Dingtuna kyrka /Västmanlands fornminnesförening och Västmanlands läns museums årsskrift 1969, s 24-33/*

Drakenberg, Sven: *Dingtuna kyrkas historia/Västmanlands fornminnesförening och Västmanlands läns museums årsskrift 1970-71, s 101-118/*

Ekström: *Västerås stifts herdaminne, del 1:2; Återstående församlingar – Västerås 1949*

Julbok för Västerås stift 1911, s 68-72

Gillberg, Yngve: *Något om Dingtuna kyrka genom tiderna/Dingtuna socken genom århundraden – Dingtuna Lillhärad sockengille 1992, s 11-22/*

Övriga uppgifter

Inventeringsperiod: 2004-09 & 2005-05

Fältinventering och rapportsammanställning: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift, efter samråd med referensgrupp utsedd av Västerås stift

Färdigställd: 2005-05-17

Sammanställning av viktiga händelser för kyrkan, relaterade till källor.

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1100-talet	Nybyggnad	Murverksrester av en tidigare stenkyrka finns under koret och sakristian i den nuvarande kyrkan. Denna föregångare var antagligen från 1100-talet, där sedan tidigare varit tingsställe. Kyrkan mätte invändigt 25 meter i längd, 9 meter i bredd. (Beträffande Gillbergs antaganden: Att denna kyrka skulle ha haft en vidbyggd kastal är knappast troligt)		Gillberg, s 13 Kilström, s 2 RAÄ: Bedömning av Ann-Catherine Bonnier
1250-1300	Ändring – ombyggnad, stomme Specifika inventarier – dopfunt	Dåvarande kyrkan utbyggdes med sakristia mot norr. Den hade murat tunnvalv. (Rester av tunnvalvet dokumenterades vid kyrkans ombyggnad 1968) Dopfunt av Gotländsk sandsten anskaffades.		Gillberg, s 13 Kilström, s 2 RAÄ: Bedömning av Ann-Catherine Bonnier
1300 (ca)	Rivning Nybyggnad	1200-talskyrkan revs till största delen. Nuvarande kyrkan uppfördes, ursprungligen som en salkyrka. Den omfattade långhus, vapenhus i söder och mot norr den sedan tidigare befintliga sakristian, som var smalare än dagens. Långhuset hade spånklätt sadeltak och högt sittande fönster; tre tvåkopplade på södra sidan, samt ett i norr och ett i västgaveln. Över kyrkorummet var ett tunnvalv i trä (en avhuggen stång sitter ännu kvar i sitt hål på östra gaveln). Det ursprungliga altaret var antagligen fristående.		Gillberg, s 15-16 Kilström, s 2 VLM: Några anteckningar från Dingtuna kyrkas restaurering 1968, av Yngve Gillberg (Y G)
1400-1450	Nybyggnad - läktare Specifika inventarier – altartavla	Över sakristian byggdes läktare för kören, gapskulle, som sträckte sig in mot koret (troligen vid denna tid) Koret försågs med altarskåp, bestående av ett mittparti och två flyglar/dörrar med i trä snidade och målade figurer.		Drakenberg, s 106 Kilström, s 12 RAÄ: Bedömning av Ann-Catherine Bonnier
1475 (ca)	Valvslagning	Över kyrkorummet slogs två stjärnvalv med ovanligt stor spännvidd, på kraftiga knippepelare. För valvens bäring murades sex strävpelare, en i vardera hörnet med småtorn och två på södra långväggen utan småtorn. Östra gavelfönstret moderniserades eventuellt.		Boström, s 35 Gillberg, s 16 Kilström, s 8
1475-80	Arkitektur-bunden utsmyckning – måleri, interiör	Valven bemålades av Albertus Pictor, ett av hans senare verk. Troligen belades golven med tegel.	Mäster Albertus Pictor	Boström, s 35 Gillberg, s 16
Efter 1527	Fast inredning – bänkinredning Fast inredning – predikstol	Ändrad gudstjänstordning till följd av reformationen 1527 medförde att kyrkorummet försågs med predikstol och bänkinredning. Uppgift saknas om vilket år det skedde, men vid 1600-talets början uppgavs att bänkar fanns och att dåvarande predikstol var ”gammal och skröplig”.		VLM: Föredrag om Dingtuna kyrka, hållet av antikvarie Sven T Kjellberg 1924
1560-70-t	Nybyggnad – torn Nybyggnad - tornspira	Västtorn byggdes och försågs med hög, spånklädd spets. Tornets mur var 40 alnar, takresningen 68, tornets sammanlagda höjd således 108 alnar eller drygt 64 meter. Den 25 februari 1562 erhöll församlingen ett anslag om 5 pund spannmål kyrktornets ”reformerings och byggnings”. År 1570 skall Johan III ha bidragit med 300 daler till bygget.		ATA: Ihrfors, s 810 & 1916 Ekström, s 35

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1646	Fast inredning – altare Fast inredning – predikstol	Det medeltida, fristående altaret revs och ersattes med ett nytt som murades invid korets östra vägg (grunden efter detta murade altare, knappt 2 meter i fyrkant, påträffades vid utgrävning 1968). En predikstol införskaffades, prydd med bildhuggeriarbeten, målning och förgyllningar. Sakristians yttertak tjärades		ATA: Ihrfors, s 796 (Avskrift av Kyrkans inventarium 1649)
1648	Ändring – ombyggnad, fönster	Två fönster mot söder förstörades. Norrsidans bänkinredning förnyades.		ATA: Ihrfors, s 795-796 (Avskrift av Kyrkans inventarium 1649)
1649	Vård/underhåll - målningsarbete, interiör Vård/underhåll – golv	Valv och väggar vitlimmades med krita och kalk med gråverk. Därmed kom Albertus Pictors målningar att döljas. Kyrkorummets tegelgolv blev omlagt. Sakristians tegelgolv och valv reparerades.		ATA: Ihrfors, s 795-796 (Avskrift av Kyrkans inventarium 1649)
1651	Vård/underhåll – port	Vapenhuset försågs med alltjämt befintlig dörr med listverk av ek, förärad av rikskansler Axel Gabriel Oxenstierna på Tidö.		ATA: Ihrfors, s 796 (Avskrift av Kyrkans inventarium 1649) VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1801
1656	Vård/underhåll – fönster	Korfönstret reparerades.		ATA: Ihrfors, s 797 (Avskrift av Kyrkans räkenskaper 1656)
1659	Vård/underhåll – tak	Långhustakets södra sida och småtornens spetsar tjärströks		ATA: Ihrfors, s 798 (Avskrift av Kyrkans räkenskaper 1659)
1661-62	Fast inredning – bänkinredning	Nya bänkar färdigställdes i kyrkorummet.		VLM: Kyrkans räkenskaper; avskrifter
1663	Vård/underhåll - tak	Vapenhusets tak fick ny spåntäckning. Efter ett inbrott i sakristian sattes nya galler i dess fönsteröppning.		ATA: Ihrfors, s 798 (Avskrift av Kyrkans räkenskaper 1663)
1664	Vård/underhåll - exteriör	Fasaderna rappades och vitlimmades. Dopfunten flyttades och fick nytt fundament.		ATA: Ihrfors, s 798 (Avskrift av Kyrkans räkenskaper 1664)
1665	Vård/underhåll – tak	Långhustakets södra fall och vapenhusets tak tjärades. De små tornen lagades. Västtornets murverk stabiliserades med dragjärn. Södra portens valv nygjordes och porten rödfärgades. Ljuskrona uppsattes i koret.		VLM: Kyrkans räkenskaper, avskrifter av antikvarie Sven T Kjellberg
1680	Vård/underhåll - stomme	Vapenhuset reparerades		VLM: Kyrkans räkenskaper, avskrifter av antikvarie Sven T Kjellberg

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1684	Vård/underhåll - stomme	Kyrkans valv förstärktes med järnankare		Gillberg, s 19
1701	Vård/underhåll - fönster	Nya fönster med galler insattes i södra sidan. (de gamla var förfallna, sönderslagna av storm)		Gillberg, s 19
1702	Vård/underhåll - tak	Långhustaket och tornet spånslogs		Gillberg, s 19
1710	Vård/underhåll - stomme	Sakristian måste repareras, sedan valvet spruckit		Gillberg, s 19
1724	Vård/underhåll - trappa	16 trappstenar lades vid västra kyrkoporten (stiglucka) och stora kyrkodörren.		Gillberg, s 19
1729	Ändring – ombyggnad, fönster	Fönster upptogs på läktarens södra sida.		VS: E 4 a, 12b; Inventering 1801
1735	Ändring – ombyggnad, valvslagning	Valvet över långhusets västra travé störtade in och murades därför om. Det stabiliserades med järnband.		Gillberg, s 19 Kilström, s 3
1736-41	Rivning Nybyggnad – sakristia	Den ursprungliga sakristians murverk och valv hade rämnat och dessutom ansågs utrymmet för trångt för församlingens behov. Därför revs den gamla sakristian och ersattes med en mer än dubbelt så stor. Över sakristian slogs ett stort kryssvalv, tegelgolv lades och källare grävdes ut för att förvara vin. Koret ombyggdes.		VLM: Några anteckningar från Dingtuna kyrkas restaurering 1968 VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1801
1749	Vård/underhåll – exteriör Fast inredning – altare	Yttre renovering genomfördes och kyrkan blev då ”rödfärgad och med vita lister utzirad och mörkblå footh”. Tak och torn spåntäcktes, det senare försågs med ”kors och hane”. Korets murade altare från 1646 ersattes med ett marmorerat träaltare		VS: E 4 a, 12a; Specialvisitation 1750 Gillberg, s 19 Kilström, s 3
1750	Fast inredning – altaruppsats	Alltjämt befintlig altaruppsats ersatte det medeltida altarskåpet. Altaruppsatsen domineras av en ängel med kors, ovanför fönstret ses en förgylld sol med triangel i mitten och gud i hebreisk skrift. Träskulpturena marmoreras.		VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1801
1757	Fast inredning – orgel	Kyrkan försågs med 11-stämmigt orgelverk	Orgelbyggeri Gren och Stråle	VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1801
1764		I kungligt brev den 28 augusti 1764 förelades församlingen att ta ned tornspiran före november månads utgång, vid vite av 200 daler silvermynt som skulle tillkalla fattigkassan		Gillberg, s 19
1774	Nybyggnad	På kyrkogårdens nordöstra sida byggdes en stensatt grop, att användas som benkammare.		VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1801
1780	Teknisk installation	Sakristian utrustades med öppen eldstad.		VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1801
1786	Ändring – ombyggnad, fönster	Kyrkans då fem fönster (fem i långhuset och ett i tornet) höggs upp till dagens storlek; Korets tidigare trekopplade fönsteröppning höggs upp till en enda rundbågig öppning, av nuvarande omfång. Södra sidans tre och norrsidans enda tvåkopplade fönster höggs upp på motsvarande sätt. Även läktarens södra fönster förstörades. Tornets fönster mot väster förstörades och försågs med gulmålade fönsterbågar med blyinfattat glas. (Sannolikt fick även kyrkans övriga fönster gulmålade snickerier och blyinfattat glas)		VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1801 Kilström, s 4

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1788	Fast inredning – predikstol Fast inredning – altare	Predikstol tillverkad av en Morakarl ersatte den tidigare från 1646. Målning och förgyllning utfördes av en Hedendahl från Säter. Altaret från 1749 och altardisken ommålades med vit oljefärg och fick förgyllda lister. En mörkblå gobelin med förgylld ram uppsattes i koret.		VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1801 och 1872
1789	Vård/underhåll – tak Fast inredning – bänkinredning Vård/underhåll – golv Arkitekturbunden utsmyckning – måleri, interiör	Yttertaket ströks med tjära och rödfärgsblandning. Kyrkorummets södra sida försågs med ny bänkinredning, som med järnhakar fästes vid stockar infällda i ytterväggen. Bänkarna målades med vit oljefärg och gula lister. I en del bänkrader lades brädgolv och främsta bänkraden som nyttjades av Gillberga och Stockkumla gårdar avdelades i två slutna rum. Bänkinredningen i kyrkorummets norra sida omgjordes och målades till samma utseende som södra sidans. Här lades brädgolv i samtliga rader. I kor och mittgångar låg tegelgolv, samt gravhällar.		VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1801 VLM: Kyrkans räkenskaper, avskrifter av antikvarie Sven T Kjellberg
1790	Arkitekturbunden utsmyckning – måleri, interiör	Västra läktarens fasad målades med vit oljefärg och fick förgyllda lister, d v s likadant som bänkinredningen året innan.		VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1801
1793	Nybyggnad	Sockenstuga med klockarbostad uppfördes väster om kyrkan.		VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1801
1794-95	Nybyggnad	Kyrkogården utvidgades och nuvarande kyrkogårdsmur byggdes av Morakarlar.		VS: E IV a, 12b; Inlaga 1795 och inventarium 1801
1796	Nybyggnad	På kyrktoftens nordvästra del uppfördes ett sockenmagasin, timrat på hög stenmur.		VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1801
1799	Nybyggnad	Ett gråstensvalv slogs över benkammaren från 1774		VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1801
1808	Brand – delvis förstörd	Blixten slog ned i tornet och orsakade brandskador.		VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1801 och 1872
1814		Efter besiktning den 9 mars nedteknades bristfälligheter; I valven förekom sprickor som inte uppfattades som alarmerande men borde kontrolleras av skicklig murare. Långhustaket var i dåligt skick och borde snarast repareras. Tornspetsen var försvagad sedan 1808 års blixtnedslag och läckage.		VS: E 4 a, 12b; Besiktning 1814
1819	Rivning	Flera byggmästare hade intygat att dåvarande tornspetsen blivit instabil, farlig att vistas under och inte möjlig att reparera. Efter Kungl maj:ts utslag den 21/11 blev den 68 alnar höga spetsen avkortad med 46 alnar. Ett enkelt, provisoriskt brädtak anbringades över det stympade tornet. Återstående tornspets blev bara bristfälligt reparerade, trots påstötningar från landshövding och biskop.		VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1824 VS: E 4 a, 12b; Brev 1825
1825	Äldre kulturhistorisk inventering	Efter förnyad påstötning från biskopen begärde församlingen anstånd med rivning av tornet, då dess kassa inte tålde en så stor utgift. Intyg utfärdat 9/3 1825 av A G Berger, Skantzen uppgav att tornet var sammansatt av mastigt och ännu oskadat virke. Då det inte skadats av den senaste tidens stormar skulle det väl kunna bevaras i fortsättningen genom reparationer.		LAU: Sockenstämmopro tokoll 13 & 27/3 1825

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1831		Vid inventering diskuterades finansiering av tornets och långhustakets ombyggnad.		VS: E 4 a, 12b; Inventarium 1831
1841		Byggmästare Palmér presenterade ritning och kostnadsförslag för ombyggnad av långhus och nytt torn. Församlingen antog förslaget och ett kontrakt blev upprättat.		LAU: Protokoll från sockenstämman den 21/11 1841
1842	Ändring – ombyggnad, stomme Ändring – ombyggnad, exteriör Ändring – ombyggnad, fönster Ändring – ombyggnad, port	Stor förnyelse: <ul style="list-style-type: none"> Vapenhuset mot söder revs, liksom återstående del av den gamla tornspetsen, avkortad 1819. Dörr i tornets södra sida borttogs. Långhusets ytterväggar påmurades 1,20 m för att avlasta taklagets tryck på valvkuporna. Långhusets branta, spånklädda sadeltak revs och istället byggdes ett brutet tak, som täcktes med svart jämplåt. Tornet påmurades med en mindre omfångsrik 7 alnar hög tegelmur, som fick tjäna som bas för nuvarande 6,6 m höga, åttasidiga glasade och plåtklädda lanternin, krönt med förgylld kula och kors. Strävpelarna i hörnen fick liknande plåtklädda överbyggnader. Ny dörröppning togs upp i tornets västra sida. På långhusets norra sida upptogs ett andra fönster. Längst upp på östra gaveln upptogs ett runt fönster, 2½ aln i diameter, för att få tornvinden upplyst Över södra ingångsdörren upptogs ett litet segmentbågigt fönster och över vapenhusets dörr i väster upptogs ett rektangulärt. Fasaderna nyputsades och avfärgades. 	Byggmästare C Rob Palmér	VS E 4 b, 14: Prostravitation 1850 Gillberg, s 19
1843	Arkitekturbunden utsmyckning – måleri	Västra läktarens fasad ommålades och förgylldes. Altarprydnadens förgyllning renoverades.		VS E 4 b, 14: Prostravitation 1850
1891	Ritning godkänd	Förslag till ombyggnad i nygotisk stil godkändes av överintendentsämbetet, men kom aldrig till utförande.	Arkitekt C G Ekholm	DF: Beskrivning 23/3 1891 Kilstrom, s 5
1892		Församlingens kyrkobyggnadskommitté beslöt av ekonomiska skäl att ej genomföra det förslag till restaurering, som året innan fastställdes av Kungl Maj: t		DF: Protokoll 22/6-1892

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1898	Ändring – restaurering, exteriör Ändring – ombyggnad, interiör Teknisk installation – värme	Vid stor yttre och inre restaurering skedde följande: <ul style="list-style-type: none"> • Sockeln omputsades med cement som stålslipades. • Fasaderna skrapades, lagades och avfärgades. • I de befintliga fönsterkarmarna sattes nya bågar med blyinfattade rutor av frostat, gultonat glas. • Portalerna reparerades. Ytterdörrarna till kyrkans södra utgång sänktes i jämnhöjd med kyrkans golv, samt ändrades så att de öppnades inåt inom ytterväggarna och försågs med ny karm. Till båda ingångarna anordnades vindfångsdörrar med starka drev och klädeskanter. • Östra valvets målningar av Albertus Pictor framskrapades och restaurerades. Då västra valvets målningar gått förlorade vid förstärkningsarbeten 1735 gjordes där nya, medeltidsinfluerade målningar. Väggarna linjerades med en kvaderstensindelning, liknande den som några år tidigare gjordes i Västerås domkyrka. • Väggarnas nedersta avsnitt, upp till 1,30 m, målades med oljefärg. Ovanför ströks kalkfärg. • Öppen bänkinredning byggdes. • I bänkkvarter lades furugolv, varvid tidigare virke återanvändes om det var i god kondition. I gångar och kor återanvändes äldre planslipad kalksten. • Nytt altarbord och altarrund tillverkades av furu. Altaruppsatsen från 1750 målades brun. • Brädväggarna framför läktartrappan borttogs och ersattes med väggar i mer påkostat utförande • I sakristians västra del inreddes ett arkivrum. • I källaren under sakristian byggdes värmekammare för kokspanna. Värmen leddes i luftkanaler till kyrkorummet. 	Arkitekt Erik Hahr Byggmästare A Svensson, Köping	DF: O Ia 3; Arbetsbeskrivning 1897 VLM: Några anteckningar från Dingtuna kyrkas restaurering 1968, av Yngve Gillberg (Y G)
1919-20		Kyrkorummet försågs med elektrisk belysning, bekostad av kyrkvården C L M Jädersten från Vendle. I sakristia och vapenhus hängdes lyktor med blyinfattat glas.	Arkitekt Sven Brandel	LAU: Kyrkorådsprotokoll 7/12-1919
1937		Yttre renovering: Fasaderna lagades och avfärgades vita. Sockelputsen bilades ner och bakomvarande stensockel fogades med KC-bruk.	Gustaf Dahlfors	DF: Kontrakt 24/1 1937, brev 28/8 1937 VLM: Foton, A neg 107-109
1947		Kyrkans medeltida altarskåp restaurerades av konservatorer och kompletterades med saknade detaljer. Framför byggdes helt nytt altarbord i trä och predella.	Torsten Hjelm och Gösta Lindström	DF: Rapport 1948-02-17
1953	Teknisk installation – el	Kyrkan försågs med elektrisk uppvärmning, varvid centralvärmeanläggningen från 1898 togs ur bruk. Nya elledningar och belysningsarmaturer installerades. Äldre mässingsljuskronor elektrifierades. Nya armaturer uppsattes under orgelläktaren.	Älvkarleby kraftverk, Sigfrid Anderssons elektriska, Erik Jonssons Gelbgjuteri i Skara	VKS: Bygghandlingar, anbud och fakturor

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1956	Vård/underhåll – exteriör Ändring – ombyggnad, fönster	Yttre renovering; Fasadputsens bilades bort så att murverken blottades (och dokumenterades). Fasaderna putsades helt på nytt med kalkcementbruk (19% cement) och avfärgades med KC-färg (Aktivan, från Karta & Oaxens bruk) vilken påfördes med sprutpistol. Fönstren kompletterades med inre bågar, som fick större rutor av klart glas.	Byggmästare Olof Baggens	VKS: Entreprenadkontrakt 1956, Utlåttande 3/8-1956 DF: Fotografier tagna av Stig Johansson
1966	Vård/underhåll – tak	Yttertaket ommålades med en färg som snart släppte från underlaget.		VKS: korrespondens
1967		Höga fukthalter noterades i kyrkans dåvarande kalkstensgolv och nedre delarna av väggarnas murverk. Efter ytterligare undersökning konstaterades att fukten kom från luften och kondenserade på byggnadens kallare ytor. Därför anvisades att kyrkan vid kommande upprustning måste torkas ur ordentligt.	Erik Berggrund, Bjerking ingenjörbyrå.	VKS: Rapport från Bjerking ingenjörbyrå 1967-11-29
1968		Spricka i sakristians valv undersöktes. Sättningsrörelser pågick därför att väggarnas undergrund var för hårt belastad. Valvets fortbestånd var äventyrat och därför föreslogs en båge av betong på valvets ovansida, för att ta upp valvets horisontalkrafter i de två huvudanfängen. Dragstag hade visserligen varit mer effektiva, men opassande då sakristians valv är relativt lågt	Erik Berggrund, Bjerking ingenjörbyrå.	VKS: Rapport från Bjerking ingenjörbyrå 1968-03-08
1968	Vård/underhåll – stomme Vård/underhåll – exteriör Ändring – restaurering, interiör Teknisk installation - värme	Stor upprustning pågick januari-november; <ul style="list-style-type: none"> • Kyrkorummets golv revs ut, varefter äldre gravar och murverk dokumenterades. • På ovansidan av kyrkorummets och sakristians valv göts balkar av betong för att fixera dem i läge och minska belastningen på ytterväggarna. • I kyrkorummets mellersta valv insattes en 25 mm järnstång, för att sammanbinda hela betongkonstruktionen, tillika med valvet. • Yttertaket ommålades • Ingångstrapporna omlades. • I kyrkorummet göts armerad bottenplatta på sandbädd med plastfolie. • I långhusets bänkkvarter och mittgångar lades lackade brädgolv på ventilerade bjälklag. Korets golv isolerades och belades med äldre, återanvända kalkstensplattor. • Predikstolen sänktes några cm • När predikstolens ryggstycke togs ned återupptäcktes en målning föreställande ärkeängeln Gabriel. Den frilades/konserverades. • Medeltida altarskåp restaurerades och flyttades till sakristian. • Valvens 1400-talsmålningar restaurerades. Av 1898 års målningar behölls bara valvribbornas dekorer. Valvens knippepelare kalkades i svagt gul nyans, kyrkorummets väggar blekare, sakristians och vapenhusets valv och väggar helt vita. • Golvvärme installerades under kalkstensgolven 	Arkitekt Per Bohlin, Västerås Erik Berggrund, Bjerking ingenjörbyrå. Byggnads AB Paul Andersson Eklund stenhuggeri Konservator Alf Hedman	VKS: Entreprenadkontrakt, fakturor, PM 1968-05-29 VLM: Några anteckningar från Dingtuna kyrkas restaurering 1968, av Yngve Gillberg (Y G)

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1968 (forts från förra sidan)	Ändring – restaurering, interiör	<ul style="list-style-type: none"> I sakristia och vapenhus lades nya kalkstensgolv med hyvlad yta. Mellanväggar i sakristian revs, så att det ursprungliga, välvda rummet återställdes. Källaren under sakristian förstörades för att få rum med WC och andra biutrymmen. 		
1969	Ändring – ombyggnad, fönster	Vid den svår storm hösten 1969 skadades ett av lanterninens fönster så svårt att det måste bytas. Ersättande fönster blev insatt den 13 november 1969.		VKS: Brev den 13/11 1969
1970		Återigen släppte färgen från kyrkans plåttak, bara två år efter renovering.		VKS: rapport
1975	Vård/underhåll – takomläggning	Långhusets yttertak omlades med koppar. I projekteringsskedet hade svartlackerad aluminium förordats, men materialbyte skedde sedan priset på koppar sjunkit och landsantikvarien haft invändningar mot aluminium. Tornets tak och samtliga fönster ommålades.	Bjerking ingenjörbyrå	VKS: Byggnadsbeskrivning Bjerking ingenjörbyrå 1975-04-15, fakturor, korrespondens
1989		I kyrkans fasadputs förekom talrika sprickor och en del släppor. Kalkfärgen var bitvis urlakad.	Ingenjörfirma Bo Göransson	VKS: Besiktning av fasader utförd 1989-01-11, rapport 1989-01-26
1992	Vård/underhåll – exteriör	Kyrkans fasader sandblästrades, lagades med bindemedelsförstärkt kalkbruk och avfärgades likadant som förut.	Ingenjörfirma Bo Göransson	VKS: Byggmötesprotokoll 1992-09-01, fakturor
1999-2000		Styrutrustning för intermittent uppvärmning installerades	Svensk Klimatstyrning AB	VKS: Anbud, beställning
2005-2006		Vård- och underhållsplan för Dingtuna kyrka upprättades	Svensk Klimatstyrning AB	VKS